

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵԲԵՐԱՆԻ

ՆՍԱՅԵԱՅ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱԳԻՒՏ ՄԱՍԸ

(ՅԱՌԱՋԱՍԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԳԼ. Ա.-Բ. 2)

ԵՒ ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ԸՆԴ ՅՈՅՆ ԲՆԱԳՐԻ

Ս. Յովհանու Ոսկեբերանի գործերուն հայ թարգմանութիւնները, հայ մատենագրութեան Ոսկեղինիկ զարուն, Աստուածաշունչէն ետք, առաջին տեղը կը գրաւեն մեր զարգացման մէջ, թէ՛ իբրեւ մեկնադրական և կրօնա-բարոյական և թէ՛ իբրեւ եկեղեցապատմական գործեր: Անոնք մեր ոսկեղարեան լեզուին լանգադոյն և ընտրեղագոյն հայկարանութեան ամենագեղեցիկ կոթողներն են:

Ոսկեբերանի հայ թարգմանիչները իրենց առջև գտնուող յոյն բնագիրը բառ առ բառ թարգմանելէ աւելի՝ զայն կը հալալան, մեծագոյն հմտութեամբ և պարիկ ճարտարութեամբ, զայն հայկարանութեան յովթէն անցնելով ու անոր վերայ հայ լեզուի և մտքի պերճութեան ու վեհութեան անջնջելի զրոյմը ձգելով: Այս ամէնը մեր թարգմանիչներուն քաջ հայեթնեայտութեան մէկ գրաւականը կը ներկայէ մեզի: Եւ սակայն այդ չէ միայն անոնց թարգմանիչի միակ բարոյացական կողմը. անոնք ունին նաև յոյն լեզուի լաւագոյն հասկացողութիւնը և հմտութիւնը, ու այս վերջինը մանաւանդ, անոնց բուն արժանիքը կը կազմէ:

Ոսկեբերանի մեկնադրական գործերուն լաւագոյններէն մին է Նսայեայ մեկնութիւնը, որ Ե. դարուն թարգմանուած է Ա. դարու թարգմանիչներէն միոյն ձեռամբ: Այս թարգմանութիւնը ամբողջութեամբ չէ հասած մեղի: Հ. Յ. Աթանաս Տիրոյեանի Վէնեսիական տպագրած Նսայեայ մեկնութիւնը պակասաւոր է. ան կը պարունակէ Բ. 2-ի Ա. գլուխները, անընթեռնի մնացած բառերու ընդհատումով և պակասումով,

և Լ. 6-ի 12 գլուխները: Ինչպէս կը տեսնուի, կը պակսին հոն՝ Յառաջասացութիւնը, Ա.-Բ. 1-Ա. 16 և Կ. 12-Կ. 2 գլուխներու մեկնութիւնը:

Ս. Աթոռոյս ձեռագիրներէն Թ. 1653-ը կը պարունակէ Յառաջասացութիւնը և Ա.-Բ. 2 գլխոց մեկնութիւնը. Թ. 1653-ն ալ ընդօրինակուած է վերոյիշեալ ձեռագրէն. ունինք նաև Թ. 1653 ճառընտիրը, որ Իր. Գ. մասին մէջ կը պարունակէ Յառաջասացութիւնն ու Ա.-Բ. 17 գլուխներու մեկնութիւնը, բազում ընդհատներով: Արդ, Թ. 1653 Նսայեայ մեկնութեան Յառաջասացութիւնը և Ա.-Բ. 2-ի հայ թարգմանութիւնը բազդատած ենք յոյն բնագրին հետ (Migne, Patrologie Greca, 56րդ հատոր) մեր Աւարտաճառին Ե. մասին մէջ, և իբրեւ նախափորձ, ի տոյն ընծայելու բարեբախտութիւնն ունինք:

Ս. ՈՍԿԵԲԵՐԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ
ՆՍԱՅԵԱՅ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ ՅԱՌԱՋԱՍԱՏՈՒԹԻՒՆ

Ս. Աթոռոյս Թ. 1653 ձեռագրէն

ՅԱՌԱՋԱՍԱՏՈՒԹԻՒՆ

Ջառանգելութիւն մարգարէին նախաստի (1) ի մարգարէէն և ի մանաւ: (2) Եւ պազակատարեալ լաւութիւն նորին որ զամենեցուն սրբոյն հաւաստեալ գիտէր զառաքինութիւն Պաւղոս, որ այնպէս հոգւով (3) բարբառեալ (4) ազատարեսութեան, և զանձառայական զմիտան և զբարձրագոյն յաւատարութիւն, և զբազումս: (5) Վասն զի մարգարէութեան մեկնութիւն

յայտ արարեալ միանգամայն զամենայն միով բանիւ ճառել, (5) Եսայի ասէ, համարձակի եւ ասէ, Դտայ եւ այնոցիկ որ զիսն ոչ խնդրէին, յայտնի եղէ այնոցիկ որ զիս ինչ ոչ հարցանէին: (6) Եւ ոչ այսչափ միայն, այլ զի յաճախագոյն եւ վըտակից զիտէ լինել ազգի իւրոյ ժողովրդիկանն, քան զոր ոչ միայն (7) զմորորութիւնն բողոքմամբն ազգին ցածուցանէր, եւ ոչ միայն ազատ բերանով, եւ բարձրագոյն մտաւք որ ինչ վիշտք անցանելոց էին ընդ նոսա, պտտմէր (8) համարձակութեամբ, (9) այլ եւ ոչ նուագագոյն քան զվշտացեալսն վշտանայր եւ տառապէր, եւ դառնագոյն քան զայլսն ամենեանի որդայր եւ սղայր: (10) Նաեւ ամենեքին իսկ սուրբ մարգարէքն առաւել քան զհայրենի ըզգութիւն ունէին առ այնոսիկ, որոց մարգարէանայինն, (11) զի եւ այնչափ եւս քան զմարդկային բնութիւնս ընդդէմ նեղութեանցն որ գային ի վերայ ժողովրդիկանն, (12) զի ոչ այնպէս հայր մանկասէր Դսողովրդի ի վերայ իւրոց ծննդոց որպէս նոքա տունէին ի վերայ նոցա, որոց մարգարէանայինն: (13) Ի ձայն աղիողորմ զողբոսն նուագէին, յորժամ գային հասանէին չարչարոնք ինչ ի վերայ, զԱստուած աղաչին, ընդ նոսա զանձինս ի գերութիւն վարէին, վշտակից վշտացն լինէին, փանրէին, հնարէին, զի զնոսա յերկնից բարկութենէն ապրեցուցն, եւ յարուանաց մեղացն, որ ի վերայ հասանիցն: (14) Քանզի չիք այնմ համեմատ, յորժամ զութք իշխանացն յուպիցին ի վերայ այնոցիկ, որոց իշխանն, եւ մտադիր վըտակից եւ չարչարակից զիտեցն լինել, վասն որոց եւ զմեծն Մովսէս յաթոռ զուրավարութեան եհան, նստոցն Աստուած, քանզի յառաջագոյն իսկ արդեամբք եցոյց (15) զհայրենի գութիւն (16) առ որդիսն իւրոյ ազգին, (17) եւ յետոյ գոնոյն զութ յայտ արարեալ պաղատէր, եթէ թողոց եւ ասէ, զմեղա զոցա, թող, ապա թէ ոչ, եւ զիս քննեալ ի զպրութենէն յորում գրեցիր: Սոյնպէս եւ սա հայեցեալ ի կորուսեալսն աւերչ թոյլ տուք ինձ, լացից դառնապէս, (18) մի՛ բռնադատեք զիս ի վերայ բնիման դատեր ժողովրդիսն իմոյ, իսկ Երեմիայ եւ որքա երկարածիզս յարինեաց ի վերայ կործանման քաղաքին, բայց Եզեկիէլ եւ

ընդ նոսա իսկ չոքաւ ի գերութիւնն, եւ զաստորոտի երկիրն քան զիւր (19) լաւ համարէր, (20) զի մխթարեայէ զվշտացեալսն, եւ զվտարանդիսն, եւ ուղղեացէ զվտառոցս առ Աստուած: Իսկ Դանիէլ վասն դարձի գերութեան, քան եւս աւելի աւերսն ճգնէր ի պահս եւ բողոքմով փոյթ ցուցանելով աղաչէր զԱստուած, զի արասցէ նոցա զիւրութիւնն ի զմեղակ ծառայութենէն: Եւ իւրաքանչիւր ոք ի սրբոցն այսպիսի մտաւք գտանէին լուսաւորագոյնք: Ուրպէս եւ Դանիէլ տեսեալ զարկութիւնն եկեալ (21) հասեալ ի վերայ իւրոյ ազգի ժողովրդեան (22) խնայեալ ի նոսա յիւր անձն կոչէր զհարուածսն: Եւ տասէ, հովիւս մեղա, եւ հովիւս գործեցի զչարիս, զոքա խաշինքդ զինչ յանցեալսն, եղիցի ձեռն քո յիս եւ ի տուն հաւր իմոյ: Եւ նահապեան (23) ծերունին Աբրահամ թէպէտեւ ոչ ինչ էր մաւտ ի չարիսն, (24) որ եկեալ հասեալ էին ի վերայ Աղոթմայեցոցն, այնպէս համարէր թէ ինքն (25) ի ներքս ի բարկութեան ինչէ, (26) աղաչէր եւ խնդրէր յԱստուծոյ: Եւ ոչ զաղարեաց մինչեւ զամենայն ինչ (27) ասոց, զի կարիցէ դարձուցանել (28) գհրաձիգ կրկնատեղաց բարկութիւնն, մինչեւ Աստուած եթող զնա եւ ետ տեղի: Իսկ Նորոյ Կտակարանց պաշտօնեայքս եւս առուեսեալոյն քան զնոսա ցուցին քաղութիւնս, քանզի մեծամեծ եւս շնորհի եղևն արժանի վայելելոյ, (29) զբողոքապատիկ ճգնութիւնս կրեալ առաքինոսնային, վասն այնորիկ եւ Պետրոս յորժամ լուաւ ի Քրիստոսէ, եթէ զժուարիւն է մեծատան մտանել յարքայութիւն երկիրից, (30) վշտանայր եւ հարցանէր երկիրիւր թէ ո՞ր կարիցէ ապրել, թէպէտեւ վասն իւրոյն իրացն համարձակութիւն ունէր (31) առ Տէր, քանզի ոչ եթէ զանձանց ինչ խնդրէին, այլ փոխանակ ամենայն աշխարհաց հոգային: Իսկ Պաւլոս (32) ամենեւին յամենայն ի թուղթն այսպիսի միտս ցուցանէ, (33) զի եւ զՔրիստոս բազմաց իրկութիւն տեսնիցէ, Եւսեմիլ ասէ, ի մարմնոյս եւ ընդ Քրիստոսի լինել լաւ համարիմ, բայց կալ մնալ ի մարմնի եւս կարեւոր վասն ձեր: Եւ արդ այսպիսի իմն տարինակ ցուցանէ մարգարէս, զի եւ զպատուհանս եւս, որ գալոց էին յԱստուծոյ, արեւ (34) համարձակութեամբ, եւ

մեղուցեղեցիքն սաստէ: (35) Եւ դարձեալ ա-
ղաչէ (36) զԱստուած Վասն նոցա, (37) առ
նոսս զայրազնի (38) եւ առ Աստուած բա-
րեխաւս լինի, (39) եւ զայս, ի կոտորածի
մարդարէութեան է իմոնիս: (40) Բայց
յոյժմ պիկրան արարեալ ի զլիտոյս մեկնեա-
լոցսք սկսմեայն:

ωδὺν καὶ ἄλλαν γὰρ ἡμεῖς ἔχοντες· καὶ τὴν τῆς φύσεως τυραννίδα ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος ὑπερῆκνυσαν.

12. յոյնն ունիւ—Զի ոչ երբեք մտնկաւոր
 ոք այնպէս խորովէր ի վերայ ձնդոցն, զի
 նոքա մեռանէին ի վերայ այնորիկ որոց
 առաջնորդէին. — Οὐδείς γάρ, οὐδείς ποτε
 φιλέπαις οὕτω τὸν ἐχθρὸν περιεκάτω, ὥς οὕτω
 τὸν ἀχόνητον ὑπεραπέλθῃσκον,

13. յոյնն ունի—ազային, աղբային, և յորժամ գային հասանէին չարչարանք ինչ ի վերայ նոցա զԱստուած աղաչէին, ի միասին ի գերութիւն վարէին, հաղորդակից վրէպաց լինէին, զամենայն և առնէին զէշտին, զի զնոսա ի վերջոստ բարեպաշտեանն ապրիւնացին, և յարչաւանացն տաւապանաց, — ἰδρύμενοι, ὁρηνούντες, κακῶν πασχόντων αἰνῶν τὸν Θεὸν παρακαλούντες, σπλαγχνόμενοι, κεντρουμένους τὸν δεινόν, πάντα καὶ ποιούντων καὶ πάσχοντες, ὥστε αὐτοὺς ἐξέλθαι καὶ τῆς ἀναιδέος ὁργῆς, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων ἐπιδρομῆς.

14. յոյն ունի-Քաղաք յիշխես ի պետու-
թեան զերայ, չիք ինչ այսպէս պիտանա-
պոյն քան զճարտարամիտ անձն, որ զտա-
կից գիւրդից լինիւի: — Και γάρ ουδεν ούτως
επιτηδουον εις αρχης αιρεσιν, ως ψυχη φιλεσσομος
και συναλγειν επιταπεινην.

15. *முன்பு துள்ளி :*

16. Երբ որ — ի վերայ ժողովրդեան, —
ὕπὲρ τοῦ θύμου,

11. Ἡ δὲ ἰουδαία — ἡ ἡγεμονία — ἡ πόλις ἰερουζαλήμ — καὶ μετὰ ταῦτα ἔλεγε,

18. *յոյնն ունի - մի բռնադատէք միմիմա-
րել զիւ ի վերայ բեկման զստիւր ազգի ի-
մոյ: — Μη καταχύσσετε παρακαλαιν με επί τὸν
σύντριμμα τῆς θυγατρὸς τοῦ γένους μου.*

19. յոյնն ունի-հեշտագոյն — κουφότερον...

20. յոյնն ունի—լաւ համարէր զի առ ի միս/թարիւ եւ զլոսակից լինել աղընթիւր լիցի զլաացեաց, եւ ալզիցեց զիրոն ալլոց, — μέγιστον εἰς παραμυσίαν τῆς συμφορᾶς ἔχων τὸ παρῆναι τοῖς κάμνουσι, καὶ θορυβοῦν τὰ ἐτέρων πόσῃματα...

21. Երբևս ունի - հաստատ յԱստուծոյ, —
Զեղատոյ.

22. Ինայեալ ի նոսա- չիք ի յուշին :
23. Ժերուինն- յոյնը չունի :
24. յոյնն ունի- եւ չէր լեալ հաղորդակից
չարեա՞ն որ եկեալ հասեալ էին ի վերայ

1. Ի մարգարէէս — յոյ՛ն լսո՛ւնի: 2. յոյնն
սելի — եւ զսա ցուցանէ կատարելագոյն,
Պաղոսս ար քան զամենեւին հաւատեալ
պիտէր զառաքինութիւնս սորին: — δεικ-
ναι δὲ αὐτὸ ἐντελέστερον εἰ πάντων ἀκριβέστερον τὰς
ἀρετὰς αὐτοῦ εἶδος Πάυλος. 3. μαρτυροῦσθε —
կար. յոյնն անկի միջոցադնէ:

[illegible]

5. յոյն ունի-Բայց Եստի համարձակի և
սուէ. — Ησαΐας δὲ ἀποκριθεὶς λέγει.

6. Եւ ոչ-ժողովրդեան, — աճած է նախա-
դասութիւնը, յոյժը ունի սա-Եւ բազում
է վշտակցութիւն նորա: — Πολλὸ δὲ αὐτῶν
καὶ τὸ συμπᾶξ:

7. *γυνή πλὴ-μονιθιμν*. — *μανίας*.

8. յոյնն ունի — ρωγαυιδ համարձակու
թիւս. — μετὰ πολλῆς... τῆς παροησίας,

Ս. յոյնն ունի—Այլ եւ ի վրձակս տառապանաց աղօղորի ոչ նուազագոյն քան զվրշտացելալն տառապի եւ վշտանայ, եւ զսոսնագոյն քան զայլս որդայ: — Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς τῶν πραγμάτων περιστάσεσιν αὐτῶν οὐκ ἔλαττον τῶν ἐμπειπόντων χεῖρ ἀδύναται, καὶ πενιέστερον τῶν ἀλάντων ὀφύσεται.

10. յորհն ունի — եւ արպէս առնի, ամենայն իսկ մարդարէից եւ սրբաց առաքելի էր տալորու թիւն, առաւել քան զհայրնիւր, գոթա ունէին առ այնտակի որոց առաջնորդէինս։ — Καὶ πάντων δὲ, ὡς εἶπεν, τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἁγίων ταυτῶν τὸ ἔδος· πατέριον φιλοστοργίαν τῇ περὶ τοὺς ἀγαποῦμένους ἐπέκλυσαν διατίσει.

11. զի եւ անչափ -- ժողովրդեանն, - ի տեղ
յոյնն ունի - եւ զբռնութիւն բնութեանն

Սողոմայեցացի — και οὐδὲν ἔχων κοινὸν πρὸς τὰ καταληψίμενα τοὺς ἐν Σιὸδμοῖς κακά.

25. **յոյնն ունի** — ի մէջ անհնարին աղետից — մէսոս τὰς δεινὰς

26. **յոյնն ունի** — այսպէս աղաչէր — οὕτω παρεκάλει.

27. **յոյնն ունի** — արար եւ ասաց — ποιῶν καὶ λέγων.

28. **զհրածից կրկնատեղաց բարկութիւն** — Թիւ 327 ձառնտիրը ունի — կրակատեղաց — **յոյնն ունի** — զշարաշար այրումն այն, — τὸ χαλεπὸν ἐμπρησμὸν ἐκείνον.

29. **յոյնն ունի** — եւ բազմաթմանակայ ճրգնութեանց կոչեցան, — και πρὸς μακρότερα κληθεύentes σκάμματα.

30. **յոյնն ունի** — տազնապէր եւ դողայր, եւ հարցանէր ասելով. — ἴγωναί καὶ ἔτρεμε, καὶ πείθων προσῆγε λέγων.

31. **առ Տէր** — չիք ի յունին —

32. **ամենեւին** — չիք ի յունին:

33. **զի եւ** — տեսանիցէ, — **յոյնն ունի** — որ ոչ հանդուրժէր զՔրիստոս տեսանել յառաջ քան զփրկութիւն մարդկան, — ὅς οὐδὲ τὸν Χριστὸν ἰδεῖν ἠθέσχετο πρὸ τῆς τῶν ἀνδρώπων σωτηρίας, **Իսկ Թիւ 327 ձառնտիրը ունի** — զի եւ զՔրիստոս անգամ ոչ կարէր տեսանել թէ ոչ նախ զբազմաց փրկութիւն տեսանիցէ,

34. **յոյնն ունի** — բազում համարձակութեամբ, — μετὰ πολλῆς παρηγοίας,

35. **յոյնն ունի** — Եւ յաճախ, — καὶ ... συνεχῶς.

36. **յոյնն ունի** — զնա — αὐτὸν...

37. **յոյնն ունի** — եւ երկարածից բանիւք առ նոսա զայրազնի, — καὶ διὰ μακρῶν τῶν λόγων παροξυνόμενον κατ' αὐτῶν.

38. **եւ առ Աստուած բարեխոս լինի**, — չիք ի յունին:

39. **յոյնն ունի** — եւ զայս մանաւանդ, — καὶ τοῦτο μάλιστα.

40. **յոյնն ունի** — բայց այժմ հարկ է սկիզբն տեսնել նոցին նախերգանաց, — τῶς δὲ αὐτῶν ἀναγκαῖον ἀρῆσθαι τὸνπροσπομιών.

ՅՈՒՍԻԿ ԱՔՂ. ՍԻԵՏԻՍԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՅԱԿՈԲԻ ԶՐԶՈՐԸ

ԵՒ

Ս. ՓՐԿԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

(Շաբ. Սիւն 1934, էջ 312 էն եւ վերջ)

Քիչ հաւանական է որ Դ. դարու շինուածքը անփնտ անցուցած ըլլայ սամարական երկու ապստամբութիւններն որ ծագեցան, մին Ջենոն կայսեր օրով, 464 ին, միւսը Յուստինիանով՝ 529 ին. վերջինս շատ փասեց եկեղեցիներուն: Սամարացիները, կը գրէ Սկիւթապոլսեցին Կիրիւզ, Եկողպոսեցին եւ Կրդեհեցիին հանդիպած եկեղեցիները, կտտանօք մահացուցին ձեռքերին ինկած հաւատացեալները, մօխիւրի վերածեցին բոլոր գիւղերը, մանաւանդ Նէապոլիսի շրջանակին մէջ, ուր վեհագոյն իշխանութիւն մը դործողընդ՝ Յուլիանոս անուն մարդ մը՝ իրենց ցեղէն՝ Թագաւոր հռչակեցին: Այդպիսի գէպքեր իրաւունք չէ՞ն տար Յուդեայ ջրհորի եկեղեցին զնել նուիրակայ այն հինգ եկեղեցիներուն մէջ որ այրեցան Գարիզնի սամարացիներուն կողմէն, եւ Կեսարացի Պրակոպիտոս ըսածին համաձայն, նորոգուեցան Յուստինիանով հրամանով:

Այս վերանորոգութիւնը զիրաւ կը նշանակուի այն ժամանակին համար՝ որ ատեն Ս. Սոփիա կը կառուցուէր Կ. Պոլսոյ մէջ (532–537) եւ այս ատթիւ էր որ, տնվարան կը կարծենք թէ՛ մայրաքաղաքին հոյսակապ տուճարը ի նշան երախտագիտութեան, կ'ընդունէր Յուդիլ ջրհորին հորապարակ որ յայնհետէ կը պատկերացնէր Ս. Սոփիայի նուիրակայ ջրհորը՝ շրջապատուած իրենց տակներով՝ որ ի ձեռին կը կրէին Երեքովի շորս փողերը:

Բայց եւ այնպէս առաջին անգամը չէ որ կայսերական խուզարկութիւնները ի շահ Կ. Պոլսոյ եկեղեցիներուն կը յարձակէին Յուդիլի գաղտին վրայ. 415 ին յանձնաժողով մը պաշտօն ունէր տեղւոյն հողը քրքրել փոքր Թէոդոսին համար հին օրի-